СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Месель-Веселяк В. Я. Аграрна реформа в Україні / В. Я. Месель-Веселяк, П. І. Гайдуцький та ін. – К.: ННЦ «ІАЕ», 2005. – 424 с.

2. Головач А. В. Статистичне забезпечення управління економікою: прикладна статистика: навч. посібник / А. В. Головач, В. Б. Захожай та ін. – К.: КНЕУ, 2005. – 334 с.

Современные тенденции устойчивого развития сельскохозяйственных предприятий Киевской области
Н.И. Шацило

В статье проанализированы тенденции развития сельскохозяйственных предприятий Киевской области. Проведена оценка обеспеченности и эффективности использования ресурсов сельскохозяйственными производителями различных организационно-правовых форм и анализ устойчивости их развития на основе метода аналитического выравнивания.

Ключевые слова: устойчивое развитие, организационно-правовые формы сельскохозяйственных предприятий, метод аналитического выравнивания

The trends of sustainable development of agricultural enterprises in Kyivv region
N. Shatsilo

The trends in agricultural enterprises in Kyiv region are analyzed. The estimation of the agricultural producers security and efficiency of resource and their sustainable development on the basis of analytical alignment are specified.

Key words: sustainable development, organizational and legal forms of agricultural enterprises, the method of analytic alignment

УДК 339.13.024:637.1

ЗУБЧЕНКО В.В., аспірантка
Науковий керівник – **ВАРЧЕНКО О.М**., д-р екон. наук
Білоцерківський національний аграрний університет

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ІНТЕНСИФІКАЦІЇ МОЛОЧНОГО СКОТАРСТВА

У статті узагальнено теоретико-методичні підходи до визначення ефективності інтенсифікації молочного скотарства. Запропоновано систему взаємопов'язаних показників і критеріїв ефективності інтенсифікації виробництва. Обґрунтовано необхідність застосування інтенсифікації як головного напряму розвитку молочного скотарства, що сприятиме нарощенню обсягів виробництва продукції за найменших витрат матеріально-грошових і трудових ресурсів.

Ключові слова: економічна ефективність, інтенсифікація, молочне скотарство.

Постановка проблеми. Під час виробництва молока ефективність інтенсифікації характеризується використанням системи ресурсних, економічних, організаційних, науково-технічних, соціальних та інших умов функціонування продуктивних сил і виробничих відносин з особливостями функціонування порівняно з іншими галузями. Найбільше вона пов'язана з особливостями ведення галузі та використання землі. Складність та багатогранність категорії економічної ефективності інтенсифікації у досліджуваній галузі не дозволяє сповна використовувати лише один показник. Вважаємо, що економічну ефективність молочного скотарства необхідно розглядати із позиції інтенсифікації виробництва та здійснення розширеного відтворення, подолання коливань обсягів у виробництві продукції впродовж року.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблема інтенсифікації виробництва знайшла відображення у працях видатних представників економічних шкіл, серед яких варто відмітити: К. Маркса, Д. Рікардо, А. Сміта [1–3]. Серед вітчизняних науковців, що досліджували питання інтенсифікації, слід виділити В.Г. Андрійчука [4], В.П. Мертенса [5], А.М. Стельмащука [6] та багатьох інших. У галузі молочного скотарства цій проблемі присвячено праці П.С. Березівського, В.Н. Зимовця, М.С. Віткова, М.К. Пархомця [7–10] та інших. Проте окремі питання щодо забезпечення ефективності інтенсифікації молочного скотарства залишаються актуальними і потребують подальшого дослідження.

Метою дослідження є узагальнення методичних підходів до визначення ефективності інтенсифікації молочного скотарства та обґрунтування системи взаємопов'язаних показників і критеріїв ефективності інтенсифікації виробництва, що дозволить одержати оцінку технологічної, економічної, соціальної та екологічної ефективності організаційно-економічних заходів у виробництві.

Матеріали та методика дослідження. Теоретичною та методологічною базою дослідження слугували праці зарубіжних та вітчизняних науковців щодо питань інтенсифікації галузі молочного скотарства. У процесі дослідження використовувались такі наукові методи: діалектичний, абстрактно-логічний, графічний, узагальнення та порівняння, метод структурного аналізу.

Результати досліджень та їх обговорення. За результатами проведеного дослідження, основою принципів системного підходу є показники економічної ефективності, які повинні відображати процес виробництва та обміну відповідно до кругообігу капіталу і складатися з елементів, що характеризують: наявність та використання природних ресурсів, вкладення капіталу у виробничий процес, здійснення виробничого потенціалу та одержання продукції, її розподіл, обмін і споживання. У цьому випадку забезпечується цілісність системи показників, які враховують взаємозв'язки факторів, що впливають на виробництво, переробку і реалізацію продукції галузі.

Ми поділяємо думку науковців, що під час дослідження ефективності інтенсифікації молочного скотарства необхідно керуватися її складною, багатоцільовою, відкритою системою, яка складається із функціональних та організаційних підсистем. Функціональна підсистема (технологічна, соціальна, економічна, екологічна) характеризує зміст молочного виробництва, а організаційна – форму їх прояву [4, 11–14].

Вважаємо, що економічну ефективність інтенсифікації молочного скотарства доцільно розглядати із позиції: по-перше, системи факторів інтенсифікації, які впливають на розвиток галузі; по-друге, одержання результату на основі раціонального використання виробничого потенціалу; по-третє, мінімізацію/максимізацію віддачі вкладеного капіталу та мінімізацію негативного впливу виробничої діяльності на навколишнє середовище; забезпечення відповідних умов проживання сільського населення та забезпечення науково обґрунтованих норм споживання молока та молочної продукції.

Під час аналізу ефективності інтенсифікації молочного скотарства важливо, щоб вибір системи показників найбільш повно характеризував стан рівня інтенсивності виробничої діяльності, результат інтенсифікації, а також економічну, екологічну та соціальну її ефективність. Отже, під час оцінювання економічної ефективності інтенсифікації повинно враховуватися найбільш раціональне використання виробничих ресурсів в умовах багатоукладної економіки та ринку. Стосовно цієї позиції заслуговують на увагу методологічні та методичні підходи до оцінки ефективності інтенсифікації сільського господарства, запропоновані у працях: Буздалова І.М., Мертенса В.П., Андрійчука В.Г., Оляднічук Н.В., Стельмашука А.М. та багатьох інших [4, 6, 11, 12, 14].

Кількісним виразом ефективності інноваційних проектів є відношення прибутку, одержаного від реалізації, до сукупних затрат їх впровадження. Ріст продуктивності праці, збільшення терміну служби обладнання, зниження експлуатаційних витрат, собівартості, підвищення якості продукції, а також зміна соціальних та екологічних факторів порівняно із попереднім варіантом виробництва – це економічний ефект від реалізації проекту. Зазначимо, що в галузі молочного скотарства може бути використана наступна система показників ефективності від реалізації інноваційних проектів, які сприяють інтенсифікації виробничої діяльності:

– науково-технічні – кількість авторських прав, які використовуються; підвищення рівня механізації та автоматизації; удосконалення виробничого процесу; вдосконалення організації праці;

– економічні – прибуток від використання інноваційних розробок; економія ресурсів, приріст обсягів виробництва; зниження собівартості; підвищення рентабельності; скорочення терміну окупності капіталу;

– соціальні – ріст доходів працівників; покращення умов праці та відпочинку; покращення інфраструктури, необхідної для задоволення фізіологічних потреб працівників; підвищення безпеки життєдіяльності; підвищення кваліфікації працівників;

– екологічні – ріст частки екологічно безпечних технологій виробництва; зниження рівня забруднення навколишнього середовища; запровадження альтернативних джерел енергії; підвищення родючості ґрунтів (рис. 1).

Під час оцінки ефективності можна використовувати систему показників, які відображають співвідношення сукупних затрат і виручки: чистий дохід (NV), чистий дисконтований дохід (NPV), внутрішня норма дохідності (IRR), потреба у додатковому фінансуванні (Ai), індекси дохідності затрат та інвестицій, термін окупності проекту (DPP).

Водночас, узагальнююча оцінка ефективності інтенсифікації виробництва продукції молочного скотарства повинна характеризувати віддачу вкладеного капіталу. Для кількісного виміру факторів застосовується система показників рівня інтенсифікації. Як і сутність інтенсифікації, її показники трактуються по-різному. Найпоширенішими є дві концепції, згідно з якими інтенсивність визначається за допомогою показника «сума виробничих фондів і витрат на оплату праці» (Г.Г. Котов, М.Ф. Соловйов) [15, 16], або вихід валової продукції з 1 га землі (О.М. Ємельянов,

І.В. Черевко) [17, 18]. На противагу цим концепціям деякі вчені вважають, що для визначення інтенсивності слід враховувати два показники – витрати й валову продукцію, або розраховувати сукупність показників. У роботах І.М. Буздалова інтенсифікація розглядалася із позицій відтворення якісних і кількісних змін у виробництві, у зв'язку з чим обґрунтовується принцип «відносності» поняття додаткових вкладень [11].

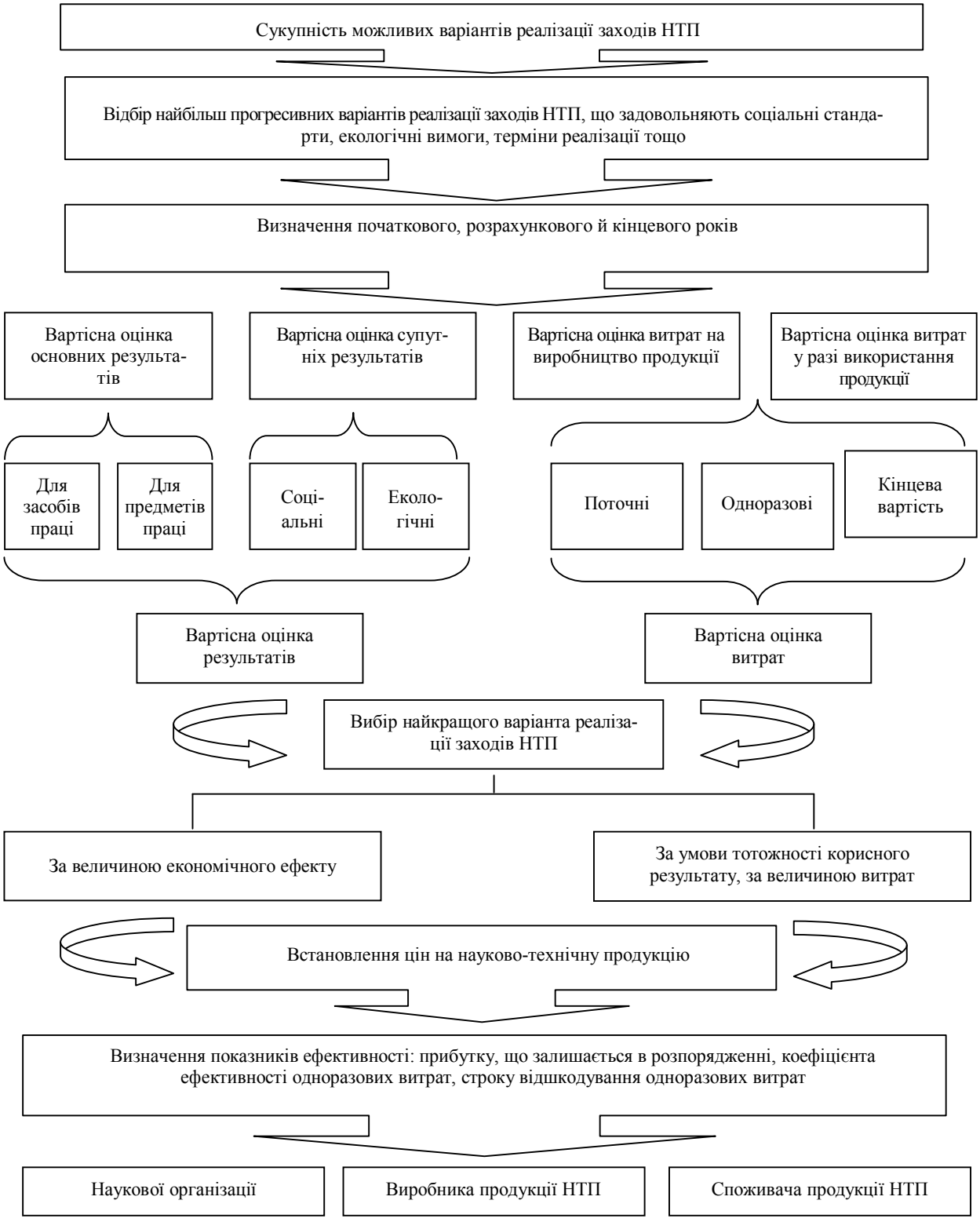

Рис. 1. **Алгоритм визначення економічної ефективності заходів науково-технічного прогресу**

Методологічна помилковість розглянутих позицій полягає у тому, що сутність інтенсифікації зводиться до витрат або до продукції. Однак, витрати й продукція – це дві сторони відтворення, а тому неправильно виносити його за рамки будь-якого із цих показників.

Зазначимо, що інтенсифікація – це одна із форм концентрації капіталу, яку класики розглядали не ізольовано, а в нерозривному зв'язку з її результатом – «продуктом» капіталу й з погляду його функціонування у відтворювальному процесі. У процесі кругообігу капітал постійно змінює речовинні носії: кошти перетворюються на матеріальну й робочу силу, продукцію й знову набувають грошової форми, а отже, прослідковується нерозривний зв'язок двох сторін – витрат і продукції.

Водночас, Л.А. Шепотько під час дослідження процесу інтенсифікації виділяє три групи показників: факторів інтенсифікації, рівня інтенсивності й ефективності інтенсифікації. На її думку, розбіжності думок між економістами відносно інтенсифікації полягають у різному трактуванні значення цих показників [19].

Для оцінки ефективності інтенсифікації В.А. Іванов пропонує використовувати ті ж показники, що й для ефективності виробництва в цілому. На його думку, «...критерієм економічної ефективності інтенсифікації сільськогосподарського виробництва є випереджаючий або рівний приріст відношення ефекту, отриманого з одиниці об'єкта виробництва, до витрат живої й уречевленої праці на виробництво цього результату порівняно з відповідним співвідношенням до здійснення заходів щодо інтенсифікації.

Система основних часткових показників економічної ефективності інтенсифікації сільськогосподарського виробництва, на думку В.А. Іванова, може бути представлена в такому вигляді: продуктивність праці; виробництво валової, чистої продукції, чистого доходу (прибутку) на одиницю земельної площі або голову худоби; фондовіддача; матеріалоємність; собівартість одиниці продукції; рентабельність [20].

Водночас, академік Андрійчук В.Г. вважає, що економічна ефективність інтенсифікації сільськогосподарського виробництва виражається збільшенням виробництва продукції з одиниці земельної площі, із випереджальним зростанням високоякісної й дешевої продукції з одиниці земельної площі порівняно з розмірами виробничих витрат. Для оцінки економічної ефективності інтенсифікації пропонуємо систему показників, основними серед яких є: вихід валової продукції з одиниці земельної площі; валовий дохід з гектара сільськогосподарських угідь; чистий дохід або прибуток з одиниці сільськогосподарських угідь; розмір виробництва валової продукції (валового й чистого доходу) у розрахунку на одиницю витрат праці; вихід валової продукції (валового й чистого доходу) у розрахунку на основні й обігові фонди. Окрім перерахованих вище показників, рекомендуємо розраховувати таку систему показників: обсяг валової продукції (валового й чистого доходу) в розрахунку на 1 грн сукупних витрат; 1 га земельної площі; 1 грн основних виробничих фондів сільськогосподарського призначення; 1 грн виробничих витрат; на 1 працівника або 1 люд.-год; урожайність сільськогосподарських культур; продуктивність тварин; собівартість одиниці продукції; рівень рентабельності [4].

Вважаємо, що найбільш доцільним підходом за визначення економічної ефективності молочного скотарства є методика, запропонована професором В.П. Мертенсом [5], яка дозволяє провести аналіз у певній послідовності та дослідити всебічно. За цією методикою процес визначення економічної ефективності інтенсифікації молочного скотарства повинен здійснюватися у наступній послідовності.

На першому етапі визначаються показники рівня інтенсивності – сукупні затрати уречевленої та живої праці (витрати виробництва) на 1 голову худоби, сума вартості основних виробничих фондів і поточних виробничих витрат (без амортизації) на 1 голову худоби, сума основних засобів виробництва у розрахунку на одиницю об'єкта інтенсифікації. Для вивчення впливу окремих факторів виробництва на вихід продукції доцільно обчислювати також натуральний рівень інтенсивності, а саме: кількість мінеральних та органічних добрив, спожитої електроенергії на виробничі потреби в кВт-год з розрахунку на 1 голову худоби. Показниками рівня інтенсивності можуть бути: щільність поголів'я на 10 га с.-г. угідь; структура та породний склад стада тощо. До показників рівня інтенсивності відносять також затрати праці в людино-днях з розрахунку на голову худоби.

Отже, визначення рівня інтенсивності – перший етап в аналізі інтенсифікації молочного скотарства. Зміна рівня інтенсивності безпосередньо пов'язана із виходом продукції, обсяг якої за незмінного поголів'я корів можна збільшити не лише через зростання сукупних затрат уречевле-

ної та живої праці, а запровадження інноваційних технологій та раціонального використання ресурсного потенціалу.

На другому етапі розраховуються результативні показники інтенсифікації – середньорічний удій, виробництво молока на 100 га сільськогосподарських угідь, які підвищуються, як правило, у міру зростання рівня інтенсивності.

На третьому етапі розраховуються показники ефективності інтенсифікації виробництва молока – виробництво молока на 1 люд.-год, на середньорічного працівника, затрати праці в людиногодинах на одиницю продукції, собівартість одиниці продукції, рентабельність виробництва молока. Узагальнювальним показником економічної ефективності інтенсифікації молочного скотарства є окупність витрат.

Усі перераховані показники характеризують досягнутий рівень інтенсивності й сам процес інтенсифікації. Однак характеристика має умовний характер, тому що нарощування вкладень може відбуватися й на старій технічній основі, до повного насичення виробництва засобами інтенсифікації, тому ці показники слід доповнити системою показників, які характеризують процес інтенсифікації. Вона містить: коефіцієнт технічної прогресивності; коефіцієнт модернізації фондів; структуру якості молока, що реалізується; продукцію, що відповідає вищим світовим стандартам; частку витрат на обладнання у загальному обсязі капіталовкладень; частку капіталовкладень на реконструкцію й переозброєння виробництва у загальному їх обсязі; питомі капіталовкладення на одиницю введеної виробничої потужності.

Отже, показники ефективності інтенсифікації взаємопов'язані та взаємозумовлені. Однак, на практиці можуть бути суперечливі значення цих показників. Наприклад, у разі підвищення виходу молока і його якості, росту продуктивності праці собівартість молока може не знизитися, а навпаки, навіть підвищитися. Однак, це ще не свідчить про неефективність інтенсифікації. При цьому необхідно провести детальний аналіз та оцінку показників інтенсифікації виробництва молока з урахуванням конкретних внутрішніх та зовнішніх умов реалізації заходів щодо інтенсивності виробничої діяльності.

Висновки. Запропонована система взаємопов'язаних показників і критеріїв ефективності інтенсифікації виробництва молока за правильного їх розрахунку та практичного використання дає обґрунтовану оцінку технологічної, економічної, соціальної та екологічної ефективності організаційно-економічних заходів у виробництві. Вважаємо, що основним критерієм економічної ефективності інтенсифікації молочного скотарства є максимізація виходу високоякісної продукції за оптимальних витрат за одночасного забезпечення нормативних умов для праці та проживання працівників, а також збереження навколишнього середовища.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Маркс К. Капитал. Критика политической экономии. Т. 1. Кн. 1. Процесс производства капитала / К. Маркс. – М.: Политиздат, 1983. – 905 с.
2. Рикардо Д. Начало политической экономии и налогового обложения. Т. 2 / Д. Рикардо // Антология экономической классики. – М.: Эконом, 1993. – С. 128.
3. Смит А. Исследование о природе и причинах багатства народов / А. Смит. – М.: Эксмо, 2007. – С. 267.
4. Андрійчук В.Г. Ефективність діяльності аграрних підприємств: теорія, методика, аналіз: монографія / В. Г. Андрійчук. – К.: КНЕУ, 2006. – 292 с.
5. Мертенс В.П., Шпигало В.Е., Пастушенко А.І., Стельмащук А.М. Інтенсифікація виробництва і соціальний розвиток села / В.П. Мертенс, В.Е.Шпигало, А.І. Пастушенко, А.М.Стельмащук – К.: Урожай, 1986. – 152 с.
6. Стельмащук А.М. Економічний механізм прискорення інтенсифікації виробництва / А. М. Стельмащук // Економіка України. – 2005. – № 4. – С. 38–43.
7. Березівський П. С. Напрями інтенсифікації розвитку сільськогосподарських підприємств / П. С. Березівський, Н. П. Особа, З. П. Березівський // Економіка АПК, 2009. – № 6. – С. 18–25.
8. Зимовець В. Н. Інтенсифікація молочного скотарства та його економічна ефективність / В. Н. Зимовець / / Основні напрями високоефективного розвитку пореформеного агропромислового виробництва в Україні на інноваційній основі. – К.: ІАЕ УААН, 2002. – С. 416-420.
9. Вітков М. С. Інтенсифікація сільськогосподарського виробництва на інноваційній основі: Монографія / М. С. Вітков. – К.: ННЦ ІАЕ, 2008. – 220 с.
10. Пархомець М. К. Наукове забезпечення ефективного розвитку молочного скотарства України (науково-практичні рекомендації) / М. К. Пархомець, О.М. Павленко / За ред. д-ра екон. наук, проф. М. К. Пархомця. – Тернопіль: Економічна думка, 2009. – 41 с.
11. Буздалов И.Н. Избранные труды. Том 1. Интенсификация, земельная рента, эффективность / И.Н. Буздалов. – М. : ВИАПИ им. А. А. Никонова : ЭРД, 2008. – 326 с.

12. Економіка сільського господарства / В.П. Мертенс, В.І. Мацибора, Л.Ф. Жигало та ін.; За ред. В.П. Мертенса. – К.: Урожай, 1995. – 228 с.
13. Шиян Н.І. Економічні проблеми інтенсифікації виробництва молока в контексті теорії спадної віддачі / Н.І. Шиян, Н.С. Ляліна // Економіка АПК. – 2007. − № 11. – С. 74-79.
14. Олядничук Н.В. Інтенсифікація молочного скотарства на інноваційній основі в аграрних формуваннях Черкащини / Н.В. Олядничук // Економіка АПК. – 2007. – № 7. – С. 105-111.
15. Котов Г.Г. Расширенное воспроизводство социалистического сельского хозяйства / Г. Г. Котов – М.: Колос, 1969. – 280 с.
16. Соловйов М.Ф. Економічний механізм інтенсифікації молочного скотарства / М.Ф. Соловйов, А.А. Романеско // Вісник ХНАУ, 2007. – № 9. – С. 33-35.
17. Емельянов А. Интенсивное развитие агропромышленного комплекса / [А. Емельянов, А. Никонов и др.] – М.: Агропромиздат, 1987. – 196 с.
18. Черевко І.В. Оцінка інтенсифікації використання ріллі в сільськогосподарських підприємствах / І.В. Черевко // Вісник ХНАУ ім. В.В. Докучаєва. Серія «Економічні науки», 2011. – № 3. – С. 282-289.
19. Онищенко А.М., Шепотько Л.А., Веденичев П.Ф. Интенсивное развитие агропромышленного комплекса. − К.: Наукова думка, 1998. − С. 34.
20. Иванов В.А. Интенсификация сельскохозяйственного производства: проблемы повышения эффективности / В.А. Иванов. – М.: Наука, 1990.– 200 с.

Методические подходы к определению эффективности интенсификации молочного скотоводства
В.В. Зубченко
В статье обобщены теоретико-методические подходы к определению эффективности интенсификации молочного скотоводства. Предложена система взаимосвязанных показателей и критериев эффективности интенсификации производства. Обоснована необходимость применения интенсификации в качестве главного направления развития молочного скотоводства, чтобы способствовать наращиванию объемов производства продукции при наименьших затратах материально-денежных и трудовых ресурсов.
Ключевые слова: экономическая эффективность, интенсификация, молочное скотоводство.

The approaches to determining the efficiency intensification dairy cattle
V. Zubchenko
In article the theoretical and methodological approaches to determine the effectiveness of intensification of dairy farming are summarized. The system of interrelated indicators and performance criteria for intensification of production is proposed. The need for intensification as the main direction of development of dairy farming that promote increasing of the volume of production at the lowest cost material and financial and human resources is substantiated.
Key words: economic efficiency, intensification, dairy cattle.

УДК 339.138:636.5.033

ДІДЕНКО С.В., аспірант
Науковий керівник – **ДАНИЛЕНКО А.С**., д-р екон. наук, чл.-кор. НААНУ
Білоцерківський національний аграрний університет

ОСОБЛИВОСТІ МАРКЕТИНГОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДУКЦІЇ ПТАХІВНИЧИХ ПІДПРИЄМСТВ

У статті узагальнено підходи до визначення категорії «аграрний маркетинг». Проаналізовано особливості маркетингового забезпечення аграрного сектору і, зокрема, продукції птахівництва. Обґрунтовано необхідність застосування маркетингових інструментів у господарській діяльності птахівничих підприємств.
Ключові слова: аграрний маркетинг, маркетингове забезпечення, продукція птахівництва.

Постановка проблеми. У сучасних умовах господарювання підприємства птахівничої галузі здійснюють постійний пошук нових форм і методів виробництва й збуту продукції. Розроблені й підкріплені практикою застосування як зарубіжними, так і вітчизняними виробниками, маркетингові методи, концепції й прийоми дозволяють виробляти продукцію, що користується попитом на ринку, розширювати межі ринку, нарощувати виробництво, розширювати й поглиблювати асортимент і в результаті – отримувати прибутки та розвивати виробничі потужності. У цьому контексті об'єктивною є необхідність розробки та обґрунтування комплексу маркетингових інструментів, орієнтованих на використання можливих методів для забезпечення конкурентоспроможності продукції.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Значний внесок у вивчення проблем і перспектив галузі птахівництва зробили такі вітчизняні вчені: П.С. Березівський [1], А.І. Вертійчук [2], Б.А. Мельник [3], Л.О. Мармуль [4], А.М. Стельмащук [5] та багато інших. Проте окремі питання